

Hvem er skyldig til hva?
Hva sier litteraturen om Jugoslavias fall?

LUNDS UNIVERSITET

ØCK 640, oppgave, 3p

Solveig Strand ht-2006

Håndleder: Sanimir Resic

Innhold:

1. Introduksjon.....	s.3
2. Faktorer.....	s.4
2.1. Nasjonalsime.....	s.4
2.1.1. Serbisk nasjonalisme.....	s.5
2.1.2. Slovensk utbrytertrang.....	s.6
2.1.3. Kroatisk nasjonalisme.....	s.8
2.2. Det internasjonale samfunnet.....	s.9
2.3. Media.....	s.11
2.4. Hærens rolle.....	s.12
3. Typiske forklaringer.....	s.13
4. Jakten på en sydebukk.....	s.15
5. Konklusjon.....	s.16
6. Kilder.....	s.18

1. Introduksjon:

Da Jugoslavia raknet på 1990-tallet ble verden mektig sjokkert over de grusomheter som utspant seg. I forsøk på å forklare det som skjedde har man ofte lagt vekt på områdets blodige historie og det gamle hatet som rådet mellom de ulike gruppene som bebor regionen. Men er det egentlig så enkelt?

I denne oppgaven vil jeg se på hvilke forklaringer til konflikten som blir presentert i ulike kilder som alle behandler blant annet skyldspørsmålet for å se hva de sier om saken. Jeg kommer til å legge frem de viktigste faktorene som blir presentert i de forskjellige tekstene. Jeg vil også se nærmere på hvilke forklaringsmodeller som blir brukt, om det finnes en som utmerker seg eller om det heller er flere forskjellige sådane. Dernest vil jeg se nærmere på hvem som blir utpekt som syndebukk. Om det er snakk om kun en part, eller om forfatterne mener at flere er skyldige, kanskje til og med at alle de involverte bærer en like stor del av skylden. Alt dette for å se om det virkelig bare er snakk om en blodig historie og gammelt hat, om det i det hele tatt finnes en enkel forklaring eller om det kanskje er langt mer komplisert enn som så.

Som litteratur har jeg anvendt meg av et utvalg kilder som behandler skyldspørsmålet. Disse kildene er skrevet av forskjellige mennesker, noen er forskere på området, noen er historikere og noen er journalister. Visse av forfatterne har sin bakgrunn i en av Jugoslavias etterfølgere, andre hører hjemme i Vesteuropa eller USA

Jeg har valgt å fokusere på krigshandlingene i Slovenia, Kroatia og Bosnia-Hercegovina eller retttere sagt de hendelser som ledet frem til dette. Kosovo-krisen faller altså helt utenfor mitt fokus og inngår ikke her overhodet. Selve krigshandlingene i de tre nevnte republikkene inngår heller ikke i denne oppgaven siden det jo har som mål å søke etter forklaringer til hvorfor det ble krig.

Videre bør det nevnes at synspunktene som kommer frem her hva gjelder skyldspørsmålet er hentet fra de forskjellige kildene og ikke fra mitt eget hode. Mine egne meninger er irrelevante i denne sammenhengen, jeg fører en diskusjon ut ifra hva som kommer frem i de ulike tekstene.

Rene historiske beretninger hører heller ikke hjemme her, ei heller har jeg mulighet til å gå i detalj hva gjelder spesifikke hendelser og personer.

2. Faktorer:

I litteraturen presenteres en mengde forskjellige faktorer som forfatterne av de ulike kildene mener har bidratt til konfliktene i det tidligere Jugoslavia. Jeg kommer i følgende sekvens til å presentere de viktigste, altså de som opptrer hyppigst i litteraturen jeg har anvendt meg av. De presenteres helt kort før jeg går inn på hva de forskjellige forfatterne mener om disse forklaringene, hvem som tar opp hva og hvor viktig denne mener at det er for å forklare det som inntraff. Også hvem som ser bort fra akkurat denne faktoren og hvordan vedkommende forklarer sitt standpunkt kommer til å belyses.

De faktorene jeg mener er de viktigste som tas opp i litteraturen er som følger: Serbisk nasjonalisme, Slovenias ønske om selvstendighet, kroatisk nasjonalisme, omverdenens politikk i forhold til de ulike hendelsene som finner sted i området, media og hærens rolle. Jeg kommer her til å diskutere disse hver for seg etter tur.

2. 1. Nasjonalisme:

Alle de forskjellige gruppernes nasjonalisme omtales av samtlige av forfatterne hvis tekster jeg har gjort meg nytte av her som medvirkende årsak til krigsutbruddet. Magas tar blant annet opp hvordan de økonomiske problemene og ytringene av misnøye som fulgte dette fører til politikk langs nasjonale linjer, noe som igjen fører til at det jugoslaviske kommunistpartiet bryter sammen. Dette hadde vært det andre Jugoslavias ryggrad siden dag en (Magas, 1993 s. 287).

Jeg kommer her til å ta opp hvordan serbisk og kroatisk nasjonalisme ytret seg og hvordan det slovenske ønske om uavhengighet for alvor satt i gang prosessen som ledet til Jugoslavias endelige fall.

Jeg kommer ikke til å nevne muslimenes nasjonalisme i Bosnia-Hercegovina. Den eneste forfatteren som egentlig går nærmere inn på dette er Mønnesland og han hevder at visst ble de påvirket av de andre gruppernes patriotisme, men deres ytringer av sådan sort var langt mer moderate enn det man var vitne til på annet hold (Mønnesland, 2006 s. 288). Andre nevner det indirekte når de tar opp hvordan etnisk politikk blant de tre viktigste gruppene i republikken, muslimer, serbere og kroater forsøker å danne en koalisjonsregjering som ikke lykkes med å holde sammen (Se bl. a. Lampe, 1993 s.354).

2. 1.1. Serbisk nasjonalisme:

Ingen av de anvendte kildene overser den rollen Serbia, deres nasjonalisme og ekspansjonisme og ikke minst Milosevic, har spilt i de kriger som utspant seg i det tidligere Jugoslavia. Noen velger dog å legge mer vekt på dette enn andre og også forklaringene i forhold til hvordan dette har påvirket varierer. De forskjellige forfatterne er heller ikke enige om hvor mye skyld man skal legge på de andre gruppene i forhold til den prosessen som fant sted i Serbia.

Til å begynne med, Magas hevder at Milosevic' tiltrede til makten markerer det øyeblikket i historien da en oppløsning av Jugoslavia ble uunngåelig (Magas, 1993 s. 327). Glenny erkjenner også den rollen som Milosevic spilte som svært viktig. Han sier at han i utgangspunktet så Milosevic som den hovedskyldige, først senere innså han den rollen andre parter spilte (Glenny, 1996 s. 75). Han tar opp både kroatenes nasjonalisme og verdenssamfunnet, spesielt Tysklands handlinger som gjør at disse bærer sin del av byrden. Dette kommer jeg tilbake til senere i denne oppgaven.

Også Mønnesland legger mye av skylden på Serbia og Milosevic. Blant annet peker han på den nye serbiske grunnloven som riktignok hadde det til felles med både den kroatisk og den slovenske at de alle var nasjonalistiske, men det som skilte denne fra de to andre var det at serberne i tillegg hadde territoriell krav (Mønnesland, 2006 s. 259), men ikke heller her legger man all skyld på den serbiske siden. For eksempel hadde jo også kroatene territoriell krav i Bosnia (Mønnesland, 2006 s. 285)

Magas hevder at det først og fremst var den serbiske ekspansjonismen som skremte de andre republikkene som til sist innså at den beste løsningen var å bruke den grunnlovsnedfelte retten til å trekke seg ut. Også her nevnes den nye grunnloven som ga serbiske myndigheter rett til å gripe inn til fordel for serbere som bodde i andre republikker, og skulle noen av delrepublikkene ønske å erklære seg selvstendige kunne Serbia gjøre krav på områder de regnet for å være historisk serbiske. (Magas, 1993 s. 341). Hun mener altså at krigen i Kroatia ikke handlet om noe annet enn å skape et Stor-Serbia noe som jo hadde vært målet lenge (Magas, 1993 s. 320).

Også Judah pålegger Milosevic og Serbia mye av skylden. Visst hevder han at krigen i Slovenia kunne vært unngått siden Milosevic og Kucan allerede hadde en avtale om at Slovenia kunne gå når de ønsket det, at krigen var en misforståelse. Men for Kroatias del var veien til uavhengighet både lenger og mer kronglete, Milosevic erkjente riktignok deres rett til

suverenitet, men de kunne ikke ta med seg den serbiske delen av befolkningen ut av Jugoslavia. (Judah, 2000 s. 178).

I *The Death of Yugoslavia* sier forfatterne eksakt det samme, Milosevic hadde allerede bestemt at Slovenia kunne få gå, det kunne for så vidt Kroatia gjøre også, men i så tilfelle fikk de ikke ta med seg ut det som Milosevic mente var serbisk land. (Silber & Little, 1996 s.113, 117). I denne boken blir det dog hevdet at mye av den serbiske opprøret kom som et svar på den kroatisk nasjonalismen ved deres president Tudjman og kroatenes dårlige behandling av den serbiske minoriteten i republikken (Silber & Little, 1996 s.96-97). Også i *Burn this House* streifer man innom dette, Tudjmans handlinger ble av den serbiske propagandamaskinen brukt for hva det var verdt (Stitkovac, 1997 s.156). Om man kan si at konfliktene på 1990-tallet kun handlet om gammelt hat så er det i så fall dette hatet det må være snakk om, ingen av kildene nevner noen som helst annen form for nag mellom de ulike gruppene. Jeg kommer til å gå nærmere inn på det problematiske forholdet mellom Serbia og Kroatia senere under rubrikken kroatisk nasjonalisme.

Magas er faktisk den eneste av forfatterne hvis kilder jeg har anvendt meg av som eksplisitt kaller serberne offer, dette fordi de ble tvunget til å handle som de gjorde. Og nasjonalismen gikk like mye ut over disse som en ekstern fiende, mener hun (Magas, 1996 s.307). Som avslutning i sin bok bringer hun også et interessant sitat av Bogdan Bogdanovic, en motstander av Milosevic og hans regime, hvor denne uttaler: "...One hundred and seventy years have passed since the proclamation of the Hatt-i-Sherif, and in the course of all that time a state like Serbia-in Europe-should have made a far greater civilizational, cultural and economic leap. Today we should be at least where Hungary is, or where the Czechs are. A feeling of failure lies at the very heart of Serb nationalism, and with that comes all the various justifications for this failure..." (Magas, 1996 s.344). Altså, kanskje ikke gammelt hat, men en følelse av underlegenhet fra serbisk side heller er kjerneproblemet.

2.1.2. Slovensk utbrytertrang:

Som man oppfattet vilkårene i Jugoslavia som umulige og søkte å unngå vanstyret i Beograd ble det etter hvert klart at for Slovenia var den beste muligheten var å bruke sin rett til å bryte ut av Jugoslavia og erklære seg selvstendig. Det var relativt lett for Slovenia som jo ikke hadde noen serbisk minoritet, men deres streben etter selvstendighet satt, ifølge noen av mine kilder, i gang en snøballeffekt som gjorde at Kroatia var interessert i å følge Slovenia.

Problemet var bare det at Kroatia hadde en betydende serbisk minoritet på så mye som 12 % av delrepublikkens samlede befolkning.

Judah hevder jo som nevnt at Milosevic og Slovenias president Kucan allerede i forkant var enige om at Slovenia kunne bruke sin grunnlovsfestede rett til å trekke seg ut om de ønsket det, Kroatia kunne også gå, men de måtte i så fall overgi de serbiske områdene, altså de områdene som i hovedsak var bebodd av serbere(Judah, 2000 s.173, 178).

I *The Death of Yugoslavia* tar forfatterne opp det faktum at Slovenia manglet lyst og interesse til å vente på de andre republikkene, det var som sagt betydelig enklere for slovenerne å nå sitt mål(Silber & Little, 1996 s.149). Også Glenny pålegger Slovenia sin del av skylden, han snakker om en form for kjedereaksjon som fikk Kroatia inn på samme tanker om selvstendighet, noe som igjen førte til krig. Da ikke minst av taktiske årsaker som at to republikker sto bedre rustet enn en til å takle eventuelle problemer som kunne følge av en uavhengighetserklæring(Glenny, 1996 s.87).

Mønnesland er mildere i sin dom, han nevner bare det faktum at det ville bli vanskeligere for Kroatia å trekke seg ut fordi de ikke hadde gått igjennom den samme langsomme, naturlige prosessen som Slovenia hadde gjort, her ble i stedet alt bestemt veldig hastig. Han nevner ikke at Slovenia bærer noen som helst skyld for alt det som senere skulle inntreffe(Mønnesland, 2006 s. 270). Han tar også, i likhet med flere andre opp hvordan det i Slovenia begynte mye senere, med krav om omstrukturering av den jugoslaviske føderasjonen, for eksempel til en løsere konføderasjon. Disse kravene, som kom fra slovensk og kroatisk hold, ble blankt avvist av serberne som søkte sentralisme(Mønnesland, 2006 s. 254).

Judah mener krigen i Slovenia kunne vært unngått om forholdene rundt den påståtte avtalen mellom Milosevic og Kucan hadde vært klarere og allment kjent, men de to konfliktene dette senere ledet til kunne ikke vært unngått, dette fordi Milosevic som sagt søkte å legge alle områder som i hovedsak var bebodd av serbere og som kunne betraktes som historisk serbiske områder under serbisk styre, altså et Stor-Serbia(Judah, 2000 s.173, 178).

Andre mener at krigen i Slovenia ikke var annet enn et spill for galleriet satt i stand av Milosevic for å gi uttrykk av at han faktisk kjempet for å holde Jugoslavia sammen, men er enige med Judah i at det var dannelsen av et Stor-Serbia som var det endelige målet og for å nå det var jo ikke Slovenia strategisk viktig(Stitkovic, 1997 s.159).

De forskjellige kildene er ikke enige om eksakt hvilken betydning Slovenias politikk hadde på det som senere skulle utspille seg, og ikke heller nevner noen av dem at det kan bunne i gammelt hat.

2.1.3. Kroatisk Nasjonalisme:

Om Serbia og det serbiske styret av de fleste om ikke samtlige forfattere blir sett på som den hovedskyldige er den kroatisk nasjonalismen nummer to på listen. Man hevder at visst skremte den serbiske nasjonalismen de andre delrepublikkene, men det kroatisk nasjonalistiske styret skremte også serberne og denne frykten ble ikke tatt seriøst nok av kroatene.

Glenny påstår at Milosevic får ta svært mye av skylden, i alle fall hadde prosessen som ledet frem til krig sett helt annerledes ut om det ikke hadde vært for ham, han nevner dog ikke noe om at en væpnet konflikt kunne vært unngått (Glenny, 1996 s.31). Men den ekstreme kroatisk nasjonalismen bærer også sin del av skylden for det som inntraff. Ikke minst kritiserer han deres uvilje til å be om unnskyldning for det som fant sted under 2. verdenskrig, minner som serbiske nasjonalister hadde gjort sitt ytterste for å vekke opp og bruke for hva det var verdt. Han er dog villig til å forstå at kroatene ønsket en unnskyldning fra serberne med tanke på alle de kroater som ble drept av kommunistene når 2. verdenskrig vel var over, men han stiller større krav til Kroatia siden dette er et demokratisk styre. Han mener at serberne kanskje hadde følt seg tryggere og dermed ikke hadde behøvd å ty til aggressivitet om det ikke hadde vært for dette, som jo førte til at den serbiske minoriteten i Kroatia søke beskyttelse i Beograd (Glenny, 1996 s.75, 81).

Også i *The Death of Yugoslavia* tar man opp dette, de hevder dog, som de andre forfatterne, at det ikke var den kroatisk nasjonalismen i seg som er skyld i krigen, men måten den nasjonalistiske politikken, deres skamløse lek med nasjonale symboler som serberne forbandt med Ustja-regimet under 2. verdenskrig og det faktum at de kroatisk serberne blir behandlet dårlig, blant annet ved at de mister jobb og bosted blir brukt i serbisk media og gjerne overdrevet og forvrengt (Silber & Little, 1996 s. 108).

Mønnesland peker da også på den dårlige behandlingen serberne i Kroatia fikk etter at Tudjman tok over makten, men han sier at det i visse tilfeller ikke handlet om hat mot serbere og alt serbisk, men rett og slett kom av det at serberne var overrepresentert i kommunistpartiet, et parti som da ikke lenger satt med makten og et system man ønsket å glemme (Mønnesland, 2006 s.256). Magas på sin side hevder at det ikke ble utført noen form for forfølgelse mot serbere i Kroatia, faktum var, hevder hun, at Serbia behandlet sine minoriteter langt verre (Magas, 1993 s.316).

Også i *Burn this House* tar man opp kroatenes bruk av symboler som serberne knytter smertefulle minner til, symboler som ble brukt av det kroatisk nazistiske lydriktet, NDH,

under 2. verdenskrig. Når det nye Kroatia tar i bruk den samme symbolikken tolker man dette som at også Tudjman er nazist og serberne er dermed mildt sagt bekymret for hva de har i vente i fremtiden. Blant annet hevdes det at den nye kroatiske grunnloven som ga serberne status som minoritet i Kroatia var av avgjørende betydning for serbernes syn på saken(Stitkovic, 1997 s.155). Og også her tar man opp hvordan serbisk media ivrig bruker alt dette til sin egen fordel, for sin egen sak ved å spre frykt. Hva enn Tudjman og hans regjering gjør så fungerer det i praksis som en legitimering av Milosevic og hans nasjonalistiske regime i Beograd. Man mener også at om Kroatia i det minste hadde sørget for grunnleggende rettigheter for minoriteter så hadde Milosevic og hans retorikk mistet mye av brodden(Stitkovic, 1997 s.158).

Nok en gang, det eneste man kan kalle gammelt hat av det som blir tatt opp i kildene er det noe kjølige forholdet som har regjert mellom serbere og kroater siden 2. verdenskrig og det som inntraff da. Spesielt da kroatenes forfølgelse av serbere. Men hvordan hadde det da vært mulig for de ulike gruppene i Jugoslavia å leve i fred med hverandre helt siden krigens slutt?

2.2. Det internasjonale samfunnet:

I de forskjellige kildene får det internasjonale samfunnet ta sin del av skylden for den tragiske utviklingen i det tidligere Jugoslavia. Noen kilder nevner det kun hastig mens andre dveler ved det. Noen aspekter av omverdenens politikk på dette området legges det mer vekt på enn andre.

Mønnesland kritiserer blant annet det faktum at omverdenen reagerte alt for sent og som en konsekvens har mange flere enn nødvendig fått bøte med livet(Mønnesland, 2006 s. 280). Og i *Burn this House* hevdes det at det eneste verdenssamfunnet gjorde i Bosnia før krigen brøt ut var å vente på at den påkrevde folkeavstemningen skulle finne sted som kunne lede Bosnia-Hercegovina frem til selvstendighet(Woodward, 1997 s.231).

Mønnesland hever også at det var direkte skadelig at EF og USA ønsket et samlet Jugoslavia og lenge ikke godtok ønsket om selvstendighet fra Slovenia og Kroatia. Dette var problematisk etter som det faktisk fungerte som en legitimering av Milosevic politikk. Han kunne faktisk da med stormaktene i ryggen fortsette å kjempe for sitt Stor-Serbia under dekke av et ønske om å holde Jugoslavia samlet(Mønnesland, 2006 s.269).

En faktor som tas opp i flere av bøkene er EFs erkjennelse av Slovenias og Kroatias selvstendighet etter påtrykning fra Tyskland. Flere er de som mener at Tyskland spesielt og EF generelt på grunn av dette spilte en stor rolle i utviklingen av en blodig konflikt i Bosnia-

Hercegovina. Når omverdenen åpner for bosnisk selvstendighet også blir deres president Izetbegovic tvunget til å ta stilling for selvstendighet eller ikke, et spørsmål som kanskje ikke hadde havnet på dagsorden om det ikke hadde vært for Tysklands stadige påtrykninger.

I boken *Burn this House* hevdes det at krigshandlingene i Bosnia begynte nesten direkte etter EFs erkjennelse av Bosnia-Hercegovina som selvstendig stat (Udovicki & Stitkovic, 1997 s.185). Judah på sin side går langt i å frikjenne EF og USA i dette spørsmålet, han sier at det er en myte at krigshandlingene begynte som en følge av den internasjonale anerkjennelsen, blodsutgytelsene startet i følge ham flere dager tidligere. Han stiller seg også spørsmålet om Lord Carrington, den britiske utenriksministeren, ikke hadde fått alle opplysninger siden han kunne tro at erkjennelse skulle kunne starte en krig (Judah, 2000 s. 200-203).

Lampe er i stor grad enig med Judah, han hevder at den internasjonale erkjennelsen ikke var avgjørende for krigen som han, i motsetning til andre, mener startet to dager etter dette fant sted. Men det kan, vedgår han, ha forsynt de paramilitære grupperingene med en endelig grunn til å sette inn sine krefter. Likevel, Arkans tigere hadde allerede flere dager tidligere slaktet ned et antall muslimer. (Lampe, 1996 s. 355-356).

Den som kanskje ivrigst påpeker at EF faktisk bærer en stor del av skylden er Misha Glenny som til stadighet kommer tilbake til hvor skadelig dette var for Bosnia. Han mener også at Tyskland kanskje i større grad enn EF er skyldige siden det jo var disse som presset på for å få igjennom en internasjonal erkjennelse (Glenny, 1996 s.187-189).

Og også i *The Death of Yugoslavia* påstår forfatterne i en bisetning at krigen i Bosnia visst kunne vært unngått om ikke EF hadde insistert på å erkjenne Kroatia som selvstendig (Silber & Little, 1996 s.205). I *Burn this House* legger man frem en interessant faktor til hva gjelder omverdenens erkjennelse av de nye statene som ikke kommer frem i noen av de andre kildene. Man hevder at det var spesielt skadelig at det var nettopp Tyskland og ingen andre som var den iverigste pådriveren for å få dette igjennom, Det ga nemlig den serbiske propagandamaskinen en gylden mulighet til å spille på den stadig levende frykten for nazismen og med det alt som kunne forbindes med Tyskland (Woodward, 1997 s. 218).

Heller ikke når det gjelder omverdenens politikk i området er altså forfatterne enige om hvem som kan beskyldes for hva, noen er strenge i sin dom, andre legger betydelig mindre vekt på denne faktoren. Det eneste tegnet på at konflikten utelukkende handlet om gammelt hat er det Woodward nevner om at serberne reagerte ekstra sterkt på at det først og fremst var Tyskland som insisterte på å erkjenne Slovenia og Kroatia som selvstendige, noe som jo hang sammen med at forrige gang det eksisterte et selvstendig Kroatia hadde dette vært et nazistisk lydrike som forfulgte serbere.

2.3. Media:

I samtlige av kildene nevner man den rollen som media spilte for å skape splid mellom de ulike gruppene. Noen av forfatterne legger dog større vekt på dette enn andre gjør. Hos enkelte nevnes det bare i en bisetning, gjerne i forbindelse med noe annet mens andre avsetter mye plass på nettopp dette.

I *Burn this House* legger man spesielt stor vekt på den rolle media spilte både før og under krigen, her finnes faktisk et helt kapittel hvor man blant annet tar opp hvordan media etter hvert falt under de ulike delrepublikkenes budsjett (altså ikke det føderale budsjettet) noe som gjorde det enkelt for de ulike lederne å få spredd den informasjonen de selv ønsket gjennom sin delrepublikks media (Milosevic, 1997 s.108-109).

Media ble da også skamløst brukt av de forskjellige sidene i konflikten til å spre hat og frykt. I Serbia var blant annet Kroatia utsatt, for eksempel manipulerte man informasjon om det som inntraff under 2. verdenskrig og sørget blant annet for å gjøre antallet serbiske ofre langt høyere enn det faktisk var. På kroatisk side ble det i sin tur spredd propaganda som emnet til å gi et dårlig bilde av serbere (Milosevic, 1997 s.111-112). Også den serbiske dekningen av krigshandlingene i Bosnia skal ha vært svært skjev og full av usannheter (Milosevic, 1997 s. 113).

Om man så spør seg hvordan dette var mulig å gjennomføre så blir også det tatt opp, mennesker som jobbet innen media hadde ikke stort annet valg enn å følge med strømmen. Nektet man å følge den nasjonalistiske trenden kunne man i beste fall miste jobben, i verste fall bli utsatt for vold og overgrep (Milosevic, 1997 s.115, 117).

Lampe har et noe annet perspektiv på det, han peker på hvordan de ulike gruppene brukte media til å legge skylden på de andre republikkene for sin egen økonomiske misère (Lampe, 1996 s.326) Han mener altså at de økonomiske problemene som herjet ligger til bunn, ikke nødvendigvis nasjonalismen med mindre denne ble født ut av den økonomiske krisen.

Også de andre forfatterne er som hastigst innom media og dens rolle i det hele, men de peker i stort sett på nasjonalismen alle sammen. Blant annet Judah nevner hvordan serbisk media i tiden før krigen i Kroatia spydde ut dokumentarer om 2. verdenskrig og NDH som forfulgte og drepte et stort antall serbere (Judah, 2000 s.171).

Magas påpeker også at all media i Serbia var statseid og at det dermed var svært enkelt for regimet å spre sin propaganda (Magas, 1996 s.263). Og Mønnesland legger ikke fingrene mellom, han kaller det rett ut for en propagandakrig (Mønnesland, 2006 s.268).

De forskjellige forfatterne er ikke enige om hvordan media påvirket og heller ikke i hvilken grad eller på hvilken måte den gjorde nettopp det. Og hva gjelder gammelt hat, så er det egentlig bare mediekrigen mellom Serbia og Kroatia som kan sies å spille på dette, og til og med her var det kanskje like mye snakk om å skape nye motsetninger.

2.4. Hærens rolle:

Noen av kildene nevner hæren som en viktig aktør i prosessen som ledet til krig i det tidligere Jugoslavia. Dette er ikke en faktor som går igjen hos alle og de som nevner det legger ikke like mye vekt på dens viktighet, ei heller er de enige om hvor viktig dens rolle var og på hvilken måte den var avgjørende

Mønnesland mener hæren fryktet den gryende pluralismen den så i Slovenia og Kroatia, den hadde en helt spesiell og viktig rolle under det kommunistiske styret og var redd for å miste sin status i et flerpartisystem(Mønnesland, 2006 s.266). Videre hevder han at det ikke i utgangspunktet var selvfølgelig at hæren, JNA, ville ta serbernes side i konfliktene som skulle komme, men det ble klart ganske snart etter de første sammenstøtene(Mønnesland, 2006 s.267).

Lampe påstår at det at JNA var dominert av serbere og montenegrinere er et faktum som er blåst opp til unødvendig store proporsjoner, at det like mye skyldtes at det var liten interesse i de andre republikkene og at det derfor var få som lot seg verve. Derimot er den serbiske og montenegrinske dominansen av største viktighet når det kom til hærens ledelse og organisering mener Lampe blant annet fordi dette siste skaper misnøye ellers i Jugoslavia, spesielt i Slovenia(Lampe, 1996 s.337-338).

Magas mener at Serbia kanskje ikke hadde kommet til å utvise en like stor dose arroganse om de ikke visste fra dag en at de hadde JNA i ryggen. Følgelig spilte da hæren en svært viktig rolle siden serberne visste at de kunne kommandere disse i hvilken retning de skulle ønske og ordren kom til å bli adlydt. Hadde serberne ikke hatt denne formen for sikkerhetsnett hadde de kanskje nølt lenger med å gå til krig, kanskje hadde en væpnet konflikt i sin helhet kunnet vært unngått siden det kunne vært mye enklere å finne en løsning på uoverensstemmelsene mellom de ulike republikkene(Magas, 1993 s.269).

Judah mener også at JNA spilte en nøkkelrolle i det makabre teatret som utspilte seg, ikke minst fordi det hele var planlagt fra første stund. Men i motsetning til de fleste andre hevder han at Milosevic ikke hadde full kontroll over hæren hele veien. Han mener blant annet at det ikke var Milosevic som sendte troppene mot Slovenia, men den føderale statsministeren Ante

Markovic som enda ikke hadde gitt opp håpet om at Jugoslavia ville overleve(Judah, 2000 s. 178).

Det råder altså en enighet blant noen av forfatterne at JNA spilte en svært viktig rolle i forberedelsene til krig, men de er uenige om hvordan. Og på dette området kan man ikke si at det handlet om gammelt hat mellom de ulike gruppene siden JNA i utgangspunktet jo var en føderal hær. I så fall måtte det da være det gamle hatet som sørget før at denne endret status til å bli en serbisk hær. Men som noen av forfatterne nevner så hadde kanskje ikke Milosevic kontroll over JNA på et så tidlig tidspunkt som krigen i Slovenia, altså handlet de i så fall ikke på dette tidspunktet ut fra hat, de adlydde ordre.

3. Typiske forklaringer:

Det finnes en forklaring som går igjen i samtlige av kildene og det er hvordan den serbiske nasjonalismen og Milosevic og hans politikk satte i gang en dominoeffekt.

Serbernes ekstreme nasjonalisme, til dels aggressive politikk og ikke minst deres ekspansjonisme skremte de andre republikkene.

Slovenia hadde lenge vært misfornøyd med tingenes tilstand og begynner å stille krav, blant annet legger de sammen med kroatene frem forslag til en konføderasjon. Dette blir blankt avvist av serberne og til slutt ser ikke Slovenia noen annen løsning enn å bruke sin lovfestede rett til å trekke seg ut og erklære seg selvstendig(Se bl.a. Mønnesland, 2006 s. 254)

Kroatia, som historisk har hatt nære bånd med Slovenia, velger å følge slovenernes eksempel og begynner også å ønske selvstendighet, men det er ikke like enkelt for kroatene som det er for slovenerne(se bl. a. Mønnesland, 2006 s. 254)

Siden serberne ikke hadde tenkt å la Kroatia gå og samtidig ta med seg serbisk-bebodde områder ut bryter det ut krig i Kroatia, krigen i Slovenia er enten et resultat av en misforståelse som Judah hevder,(Judah, 2000 s.178) eller et spill som Mønnesland og Stitkovic hevder fordi det ville gi serberne mange fordeler å la Slovenia gå, men også fordi det var viktig i forhold til omverdenen å få det til å se ut som om man faktisk gjorde noe for å holde Jugoslavia samlet.(Mønnesland, 2006 s. 273, Stitkovic, 1997 s.159)

Det som skiller de ulike kildene mest fra hverandre når det gjelder forklaringen av disse to tidligste krigene er hvor mye av skylden som legges på andre parter enn serberne. Noen, som Glenny, vil legge deler av skylden på Slovenia med tanke på at de ikke ville vente på de andre republikkene(Glenny, 1996 s.87), andre som Mønnesland legger minimal vekt på dette og nevner det kun for å konstatere fakta(Mønnesland, 2006 s. 270).

Samtlige av forfatterne hevder at den kroatisk nasjonalismen også må ta på seg sin del av skylden, men de er ikke enige om hvor mye. Glenny er kanskje den av forfatterne som dveler lengst ved Kroatias nasjonalistiske politikk (Glenny, 1996 s.75, 81), men det legges vekt ved dette også i *The Death of Yugoslavia* (Silber & Little, 1996 se bl.a s.96-97) og hos Mønnesland. Sistnevnte påpeker også kroatenes manglende evne til å ta den serbiske frykten alvorlig (Mønnesland, 2006 s.257). Magas er kanskje den som tar lettest på dette med tanke på at hun påstår at det foregikk ingen form for forfølgelse av serbere i Kroatia i denne perioden (Magas, 1993 s.316)

Det de fleste derimot ser ut til å være enige om, det nevnes både av Mønnesland, Magas, Judah og i *The Death of Yugoslavia*, er at krigen i Kroatia overhodet ikke handlet om Kroatias rett til å trekke seg ut, som det kanskje kan se ut, det hadde Milosevic allerede erkjent. Det var heller en krig om grenser, om hvor grensene skulle gå og om drømmen om å danne et Stor-Serbia (Se bl.a Mønnesland s.269)

Krigen i Bosnia finnes det derimot forskjellige forklaringer på. En av disse er at det skyldes at politikken plutselig ble ført langs etniske linjer og selv om de tre store etniske partiene dannet en koalisjon klarte de ikke å samarbeide. Siden Bosnia består av tre store folkegrupper, serbere, kroater og muslimer (bosnjaker) spilte det jo ingen egentlig rolle hvilken løsning som ble valgt for republikken i fremtiden, uansett kom man til å trække minst en gruppe på tærne. Man valgte til slutt selvstendighet, det var den løsningen serberne minst av alt ville se (Mønnesland, 2006 s.284-286)

I noen av kildene legges det veldig stor vekt på Tysklands og EFs handlinger. Blant annet Glenny hevder at spesielt Tyskland som var en drivende kraft i dette spørsmålet bærer en stor del av skylden for det som hendte i Bosnia. Om de ikke hadde presset EF til å erkjenne Slovenia og Kroatia og samtidig åpne for muligheten for selvstendighet i både Bosnia og Makedonia så kunne mye vært unngått er teorien (Glenny, 1996 s. 187-189). Dette er fordi om ikke EF under press fra Tyskland hadde tvunget Bosnias president Izetbegovic til å ta stilling i saken så kanskje ikke selvstendighet hadde havnet på dagsorden i det hele tatt, og dermed hadde kanskje en annen løsning for Bosnias fremtid blitt aktuell en som hadde vært mulig å leve med for alle de involverte partene.

I disse forklaringene finnes ikke mye snakk om gammelt hat eller blodig historie. Blant annet Magas sier da også klart og tydelig at konfliktene ikke handlet om dette (Magas, 1993 s.317). Og i forordet til *Burn this House* hevder Udovicki at hatet mellom de ulike gruppene kom senere, de forårsaket ikke konfliktene (Udovicki, 1997 s.8). Åpenbart finnes det heller ingen

enkel forklaring, siden forfatterne visst er enige om noe, men kan være svært uenige om annet.

4. Jakten på en sydebukk:

I all litteraturen peker man på Milosevic og hans nasjonalistiske politikk i Serbia som sydebukk, men ingen hevder at det ene og alene er her skylden ligger. Blant annet i *The Death of Yugoslavia* og hos Glenny legges en del av skylden over på Slovenia som først fikk snøballen til å rulle noe som til slutt førte til krig (Glenny, 1996 s.87 og Silber & Little, 1996 s. 149).

Mange er også de som retter blikket mot Kroatia og deres nasjonalistiske politikk og ikke minst deres uvilje til å be om unnskyldning for tidligere overgrep mot serbere, da spesielt under 2. verdenskrig (Se bl.a Mønnesland, 2006 s.255) Magas er trolig den av forfatterne som i minst grad legger skyld på Kroatia.

Glenny er klart den som av alle forfatterne hvis materiale jeg her gjort meg nytte av her legger størst vekt på den rollen Tyskland spilte i forhold til EF når det gjaldt påtrykninger om erkjennelse av Slovenia og Kroatia og å åpne for samme muligheter for Makedonia og Bosnia-Hercegovina også (Glenny, 1996 s. 187-189).

Judah er kanskje den som i størst grad legger mesteparten av skylden på Serbia og serberne, men ikke heller han er blind for alt det andre som spilte inn på situasjonen. Han er dog villig til å frikjenne EF og Tyskland.

Egentlig er det ingen av mine anvendte kilder som mener at alle involverte parter må ta like mye av skylden for alle tragiske omstendigheter. Så sier da også Sabrina Ramet i boken *Thinking about Yugoslavia* at å hevde at alle er like gode og at ingen er mer skyldig enn andre blir direkte feil (Ramet, 2005 s.76) Noen fremstår som tydeligere sydebukk enn andre og i stort sett er det serbernes politikk og ekspansjonisme og ikke minst Milosevic som får unngjelde. Men som sagt så peker forfatterne også ut andre medskyldige. Ingen av mine kilder påstår at Serbia ene og alene er skyld i det som inntraff. Hva forfatterne legger vekt på varierer, noen mener en faktor er svært viktig mens andre overser denne. De viktigste av faktorene er nevnt ovenfor i denne oppgaven.

5. Konklusjon:

I samtlige av kildene jeg har anvendt meg av for å skrive denne oppgaven forklares konflikten i det tidligere Jugoslavia på en ganske annen måte enn ved å legge vekt på blodig historie og etnisk hat.

Om man ser samlet på alle kildene er følgende de faktorene som blir lagt frem: Nasjonalismen blant de forskjellige gruppene som gjensidig påvirker hverandre og skaper frykt og hat gruppene i mellom. Hvordan omverdenen agerer og dermed påvirker motsetningene mellom gruppene, spesielt Tyskland som legger press på EF for å erkjenne Kroatia og Slovenia internasjonalt. Og i mindre grad peker de på medias rolle hva gjelder propaganda og den rollen hæren spilte. De ulike forfatterne er dog uenige om på hvilken måte dette kommer til uttrykk, de ulike kildene legger vekt på ulike faktorer. Det noen legger stor vekt på blir i andre kilder helt utelukket. Så hva gjelder faktorer blir vi altså ikke presentert for en enhetlig forklaring i alle de ulike kildene. Men ikke en av dem hevder at det er gammelt hat som fikk fritt utløp, noen sier uttrykkelig at det ikke handler om dette, men det burde uansett være rimelig klart når det ikke nevnes hos noen som hverken faktor eller forklaring. Selv om man selvfølgelig kan se på serbernes frykt for Tyskland og et selvstendig Kroatia og lese hat ut fra det.

Hva gjelder hvordan man i et større bilde forklarer hvordan det var mulig at en så blodig konflikt kunne bryte ut finnes det en forklaring som går igjen i alle kilder hva gjelder det som inntraff i Slovenia og Kroatia. Det eneste som varierer i denne forklaringen er hvor stor del av skylden som ligger på de ulike aktørene. Krigen i Bosnia forklares derimot på flere forskjellige måter, disse er nevnt ovenfor. Altså er forklaringen hva gjelder de to første krigene ganske sammenfallende i de ulike kildene. Det er når de gjelder Bosnia at forklaringen begynner å sprike,

I de ulike kildene legges mest vekt på Serbia og Milosevic, men de andre aktørene blir ikke dermed frikjent. Egentlig er det ingen av de anvendte kildene som legger like mye av skylden på alle de involverte, men noen gjør det i større grad enn andre. Altså er heller ikke på dette området forfatterne helt enig om hvem som bærer skylden for hva og hvorfor.

Altså kan man trekke konklusjonen at det finns ikke egentlig noen definitiv forklaring som kan gi et definitivt svar på hva som egentlig skjedde og hvorfor, eller om du vil ingen enkel forklaring. Ei heller når det gjelder hvem som bærer skylden for det som inntraff. Men det synes å være rimelig sikkert at det ikke handler om etnisk hat og blodig historie noe vi

dessverre ofte har fått høre. Det virker som man kan avskrive dette siden ingen av mine kilder nevner det som mulig faktor eller forklaring.

Kilder:

Bøker:

Glenny, Misha: *The Fall of Yugoslavia-The Third Balkan War*, 1996.

Judah, Tim: *The Serbs-History Myth and the Destruction of Yugoslavia*, New York 2000.

Lampe, John R.: *Yugoslavia as History-Twice there was a Country*, Cambridge 1996.

Magas, Branka: *The Destruction of Yugoslavia-Tracking the break-up*, London 1993.

Mønnesland, Svein: *Før Jugoslavia og etter*, Oslo 2006.

Ramet, Sabrina P.: *Thinking About Yugoslavia*, Cambridge 2005.

Silber, Laura og Little, Alan: *The Death of Yugoslavia*, London 1996.

Artikler:

Milosevic, Milan: *The Media Wars: 1987-1997*, 1997, *Burn this House*, London, s.108-130.

Stitkovic, Ejub: *Croatia: The First War*, 1997, *Burn this House*, London, s.153-174.

Udovicki, Jasminka: *Introduction*, 1997, *Burn this House*, London, s.1-10.

Udovicki, Jasminka og Stitkovic, Ejub: *Bosnia and Hercegovina: The Second War*, 1997, *Burn this House*, London, s.174-215.

Woodward, Susan L.: *International Aspects of the Wars in Former Yugoslavia*, 1997, *Burn this House*, London, s.215-245